

Archeologisch onderzoek plangebied Nijstad, gemeente Hoogeveen

Inventariserend verkennend onderzoek

SWECO ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 2070

Definitief

ISSN 2468-4813

Opdrachtgever
Fam. Mulder

Sweco Nederland B.V.
Groningen, 21 augustus 2018

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek plangebied Nijstad, gemeente Hoo-
geveen

Subtitel : Inventariserend veldonderzoek
SWECO ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 2070

Projectnummer : 346898

Referentienummer : 346898

Revisie : D

Datum : 21 augustus 2018

Auteur : Mevr. C.H.H. Bakker

E-mail adres : Chantal.Bakker@sweco.nl

Gecontroleerd door : dhr. dr. J.J. Hekman

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : dhr. drs. M.J. Zwaanswijk

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Sweco Nederland B.V.
Rozenburglaan 11
9727 DL Groningen
Postbus 7057
9701 JB Groningen
T +31 88 811 66 00
www.sweco.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	5
1	Inleiding6
1.1	Algemeen.....6
1.2	Doelstelling en vraagstelling7
1.3	Afbakening van plan- en onderzoeksgebied.....7
1.3.1	<i>Huidig gebruik van het plangebied</i>8
1.3.2	<i>Toekomstig gebruik van het plangebied</i>8
1.4	Onderzoeksdoel8
1.5	Leeswijzer9
2	Landschap10
2.1	Bodemgenese10
2.1.1	<i>Geologie</i>10
2.1.2	<i>Geomorfologie</i>10
2.1.3	<i>Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)</i>11
2.1.4	<i>Bodem</i>12
2.1.5	<i>Paleogeografie</i>13
3	Archeologie14
3.1	Bewoningsgeschiedenis14
3.2	Archeologische Monumenten15
3.3	Archeologische waarnemingen en onderzoeken15
3.4	Archeologische waarden- en beleidskaarten.....16
3.4.1	<i>Gemeentelijke archeologische beleidskaart</i>16
3.5	Cultuurhistorische waarden16
3.5.1	<i>Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)</i>16
3.5.2	<i>Ondergrondse bouwhistorische waarden</i>16
4	Archeologische verwachting18
5	Veldonderzoek19
5.1	Methode.....19
5.2	Resultaten.....19
5.2.1	Bodemopbouw19
5.3	Conclusies veldonderzoek.....20
6	Evaluatie21
6.1	Conclusie en samenvatting.....21
6.2	Advies.....21
7	Geraadpleegde bronnen.....22

Bijlage 1: Locatie plangebied

Bijlage 2: Archeologische Basiskaart

Bijlage 3: Locatie boringen

Bijlage 4: Boorprofielen

Samenvatting

In opdracht van fam. Mulder is een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek opgesteld ten behoeve van woningbouw op drie verschillende locaties aan de Nijstad, in Nijstad (gemeente Hoogeveen). Dit is in het kader van een bestemmingsplanprocedure. De eerste locatie met tien geplande woningen ligt aan de zuidwestelijke oever van de zandwinningsplas van Nijstad. De tweede locatie met vijf geplande woningen ligt aan de noord-oostelijke oever van het meer. De derde locatie met drie geplande woningen ligt in het noordoosten aan de Nijstad.

Het gebied waarin de locaties zich bevinden, ligt in het Drents Zandgebied, bestaande uit keileem en dekzand. Tevens ligt het gebied in een beekdalenlandschap. In het Neolithicum slibde de beek dicht waardoor de bodem van het beekdal ging vervenen. In de 17de eeuw werd begonnen met het ontginnen van het gebied. Op basis van bekende vondsten is vastgesteld dat de beekdalen tijdens de Bronstijd tot en met de Romeinse tijd bezocht werden. Daarom is de trefkans voor deze perioden middelhoog tot hoog. De trefkans voor de overige perioden wordt op middelhoog tot laag gesteld.

Doordat er in het plangebied een commerciële zandwinninglocatie is geweest, kan de bodem, met daarin de archeologische resten, mogelijk verstoord zijn. Om te kijken of en waar deze ook daadwerkelijk verstoord is, is dit booronderzoek uitgevoerd.

Uit het booronderzoek is gebleken dat de bodem van deelgebied 2 vooral bestaat uit dekzand en keileem. Deze eenheden zijn afkomstig uit het Pleistoceen en het Holoceen. De eolische afzettingen uit het westelijke perceel zijn afkomstig uit de Formatie van Bostel, het Laagpakket van Wierden. Deze formatie dateert uit het Weichselien (zie tabel 2.1.). De fluvioglaciale afzettingen van het oostelijke perceel zijn afkomstig uit het Saalien. Deze behoren tot de Formatie van Drenthe. Gemiddeld is de bovenste 40 cm van de gronden verstoord. In de lagen zijn geen vondsten of andere indicatoren voor een archeologische vindplaats aangetroffen.

Doordat er geen indicatoren voor archeologische vindplaatsen zijn weergevonden in de boringen, worden de verwachtingen uit het bureauonderzoek bijgesteld tot laag. De archeologische cultuurlaag is namelijk zodanig verstoord dat hij verdwenen is. Om deze redenen wordt er geadviseerd om geen vervolgonderzoek uit te voeren.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van fam. Mulder heeft Sweco Nederland B.V. een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de toekomstige woningen te Nijstad. Het onderzoek heeft bestaan uit een bureauonderzoek en de rapportage hierover. Het onderzoek is uitgevoerd conform de provinciale richtlijnen. Op basis van de resultaten van het onderzoek wordt een nader advies gegeven met betrekking tot de noodzaak van eventueel archeologisch vervolgonderzoek en, indien dit het geval is, in welke vorm dit zou moeten worden uitgevoerd. Dit advies dient ter bekrachtiging te worden voorgelegd aan de bevoegde overheid.

Sweco beschikt over een eigen opgravingsvergunning afgegeven door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Vanaf 1 januari 2017 zal Sweco, na het doorlopen van een overgangspeperiode, haar archeologisch onderzoek uitvoeren op basis van certificering volgens de BRL Archeologie 4000: protocol 4001, 4002, 4003 en 4004. Dit is een uitvloeisel van de invoering van de Erfgoedwet per 1 juli 2016 waarin de oude opgravingsvergunning komt te vervallen. De archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0), die onderdeel uitmaakt van de BRL Archeologie 4000.

Administratieve gegevens

Uitvoerder	Sweco Nederland B.V.		
Provincie	Drenthe		
Gemeente	Hoogeveen		
Plaats	Nijstad		
Toponiem	Nijstad		
Kaartbladnummer	17W / 22W		
x/y-coördinaten	N	x: 225.481	y: 525.521
	O	x: 225.509	y: 525.165
	Z	x: 224.660	y: 524.489
	W	x: 224.263	y: 524.938
Opdrachtgever	Fam. Mulder		
Onderzoeksmeldingsnummer	4023912100		
Archis monumentnummer	n.v.t.		
Archis waarnemingsnummer	n.v.t.		
Oppervlakte plangebied	Deelgebied 1: 9,8 ha, deelgebied 2: 2,2 ha		
Huidig grondgebruik	Bouwland		
Archeoregio	1. Drents Zandgebied		
Projectmedewerkers	H. Boon, S. Huizinga, J. Smid & C.H.H. Bakker		
Periode van uitvoering	November/December 2016		
Bevoegde Overheid	Gemeente Hoogeveen		
Beheer en Plaats Documentatie	Sweco Nederland BV, vestiging Groningen		

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Het bureauonderzoek bestaat uit elf processtappen:

- a. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied; vaststellen consequenties toekomstig gebruik (LS01)
- b. Aanmelden onderzoek bij Archis
- c. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid (LS01)
- d. Beschrijven huidig gebruik (LS02)
- e. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)
- f. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden ondergrond (LS02, LS03, LS04)
- g. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke kenmerken (LS04)
- h. Opstellen gespecificeerde verwachting en formuleren onderzoeksstrategie (LS05)
- i. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek (LS06)
- j. Aanleveren standaardrapport - afmelden onderzoek in Archis
- k. Aanleveren digitale gegevens bij e-depot (DS05)

Processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan de gespecificeerde verwachting (stap 8) wordt opgesteld. Deze stappen worden behandeld in paragraaf 1.1 en hoofdstuk 2. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. Processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het openbaar maken van het bureauonderzoek voor derden bij onder meer Archis en het e-Depot.

1.2 Doelstelling en vraagstelling

De bodemingrepen die gepaard gaan met de geplande werkzaamheden zullen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoren en/of vernietigen. Derhalve dienen voorafgaand aan die werkzaamheden de archeologische waarden binnen het plangebied in kaart te worden gebracht. Het doel van het bureauonderzoek is inzicht te krijgen in de archeologische waarde van het plangebied. Het onderzoek richt zich op de vraag of er in het plangebied archeologische waarden aangetroffen kunnen worden.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig?
- Is het plangebied voldoende onderzocht. Zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek wordt geadviseerd?

1.3 Afbakening van plan- en onderzoeksgebied

Het plangebied ligt in Nijstad, aan de Hoogeveense Vaart, ten zuidwesten van Hoogeveen en ten zuidoosten van Echten. Het plangebied bestaat uit drie locaties voor nieuwbouw aan de oever van de zandwinlocatie in Nijstad. De exacte locatie van het plangebied wordt weergegeven in **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.** bijlage 2 en in afbeelding 1.1.

Afb. 1.1 Luchtfoto plangebied (Bron: Google Maps)

1.3.1 Huidig gebruik van het plangebied

Het plangebied wordt op dit moment gebruikt als bouwland en/of grasland. Verder staan er in het gebied veel hoogspanningsmasten en zijn er gasleidingen in de ondergrond aanwezig.

Als gevolg van de voorgenomen bodemingrepen kunnen eventuele archeologische waarden in de ondergrond worden verstoord of wel vernietigd. De voorgenomen bouwwerkzaamheden zullen niet ter plekke van de gasleiding plaatsvinden.

1.3.2 Toekomstig gebruik van het plangebied

Er worden op drie locaties woningen gebouwd. Deze locaties zijn in twee deelgebieden onderverdeeld. Deelgebied 1 ligt aan de zuidwestelijke oever van het meer en deelgebied 2 zijn de twee locaties in het noordoosten.

In deelgebied 1 zal aan de zuidwestelijke kant van de oever van het meer woningbouw worden gerealiseerd. Er zullen tien woningen langs de oever worden gebouwd en ook zal een deel langs de westoever worden ingericht als een recreatieterrein.

In deelgebied 2 zal in het noordoostelijke deel van het plangebied acht huizen worden gebouwd. De eerste vijf zullen aan de oostelijke oever van de zandwinningsplas worden gebouwd en de overige drie worden aan de Nijstad gebouwd.

1.4 Onderzoekskader

De plannen voor woningbouw in deelgebied 1 waren op het moment van uitvoering van dit onderzoek nog niet voltooid. In het bureauonderzoek zijn echter beide deelgebieden al wel onderzocht. Het veldonderzoek is alleen in deelgebied 2 uitgevoerd.

1.5 Onderzoekdoel

Doel van het onderzoek is inzicht te krijgen in de archeologische potentie van het plangebied. Het onderzoek richt zich op de vraag of er in het plangebied archeologische waarden aangetroffen kunnen worden.

Onderhavig onderzoek is uitgevoerd in het kader van de bestemmingsplanprocedure. De opdrachtgever is van plan in het plangebied woningen te gaan bouwen. De bodemingrepen die

gepaard gaan met de geplande realisatie zullen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoren en/of vernietigen. Derhalve dienen voorafgaand aan die werkzaamheden de archeologische waarden binnen het plangebied in kaart te worden gebracht.

1.6 Leeswijzer

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA-specificatie VS05). Allereerst zijn in hoofdstuk 4 de resultaten van een bureauonderzoek beschreven, op basis waarvan een specifiek verwachtingsmodel is opgesteld. Op basis van dit verwachtingsmodel is binnen het plangebied een booronderzoek uitgevoerd, waarbij de archeologische verwachting uit het bureauonderzoek in het veld is getoetst. De resultaten van het veldwerk staan beschreven in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 wordt een evaluatie gegeven van die resultaten en een advies voor eventueel vervolgonderzoek.

2 Landschap

Om de landschapsgenese in beeld te brengen, is gebruik gemaakt van bodemkaarten en van geologische, topografische en historische kaarten. Met behulp hiervan wordt de bodem en het landschap beschreven. Onderdeel van deze studie vormt een analyse van het Actueel Hoogtebestand Nederland.

2.1 Bodemgenese

2.1.1 Geologie

De afzettingen die in het plangebied aan de oppervlakte voorkomen, dateren uit het Pleistoceen: Saalien en het Weichselien (zie tabel 2.1) In het plangebied komen eolische afzettingen van de Formatie van Boxtel (Laagpakket van Wierden) en fluvioglaciale afzettingen uit de Formatie van Drenthe voor.

De Formatie van Drenthe is ontstaan tijdens de voorlaatste ijstijd, ook wel het Saalien genoemd (zie tabel 2.1.). Het terugtrekkende landijs bracht keileem met zich mee. Deze afzettingen zijn nog op veel plaatsen dicht onder het oppervlakte van Drenthe te vinden.

De eolische afzettingen behoren tot Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Boxtel en dateren uit het Weichselien. In deze periode was heel Nederland een poolwoestijn en werd zand afgezet door de wind over grote gebieden. Dit zand wordt aangeduid als dekzand.

Tabel 2.1 Indeling van het Kwartair

chronostratigrafie		jaren geleden		
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000 - heden	
		Subboreaal	5.000 - 3.000	
		Atlanticum	8.000 - 5.000	
		Boreaal	9.000 - 8.000	
		Preboreaal	10.000 - 9.000	
	Pleistoceen	Laat		130.000 - 10.000
			<i>Weichselien (ijstijd)</i>	120.000 - 10.000
			<i>Eemien</i>	130.000 - 120.000
		Midden		800.000 - 130.000
			<i>Saalien (ijstijd)</i>	200.000 - 130.000
			<i>Elsterien (ijstijd)</i>	400.000 - 315.000
		Vroeg		2.400.000 - 800.000

2.1.2 Geomorfologie

De Geomorfologische kaart (zie afbeelding 2.1) geeft de mate van reliëf en de vormen aan die in het landschap te onderscheiden zijn.

Deelgebied 1 ligt in verschillende eenheden op de geomorfologische kaart. Midden in dit deelgebied ligt een dekzandrug (eenheid 3K14: kleur geelgroen). Dekzandruggen zijn hoger gelegen plaatsen met glooiingen die tijdens het de poolwoestijn in het Weichselien zijn gevormd.¹ In het zuiden van het gebied ligt een vlakte met verspoelde dekzandrug (eenheid 2M14: kleur lichtgroen). De dekzandrug had een lagere ligging dan de andere dekzandruggen in het gebied. Dit komt waarschijnlijk door water of door de invloeden van de mens.² In het noordwesten van het gebied ligt een beekdalbodem met veen (eenheid 1R4: kleur donkergroen). Het beekdalbodem heeft weinig reliëf doordat zich in de loop van de jaren veen heeft gevormd op de bodem van het beekdal. Tot slot bevindt het gebied zich in het noordoosten op een beekdalbodem zonder veen, die relatief laaggelegen is (eenheid 2R5: kleur felgroen). Deze is relatief laaggelegen vergeleken met de omgeving doordat er vroeger ter plekke van deelgebied 2 een beek liep.³

Deelgebied 2 is qua geomorfologische eenheden iets minder gevarieerd. Het zuidelijkste deel van het westelijke plangebied bevindt zich in een dalvormige laagte zonder veen (eenheid 2R2: kleur donkergroen). Doordat er geen veen aanwezig is, komen er vaak kleine hoogte verschillend op een korte afstand voor. Tevens zijn deze dalvormige laagtes ontstaan door het afstromen van het sneeuwsmeltwater tijdens de (voor)laatste ijstijd.⁴ De rest van deelgebied twee bevindt zich op een grondmorene bedekt met dekzand en relatief hooggelegen. (eenheid 3L2a: kleur zandbruin). Deze grond is zwak golvend en ligt vaak hoger in vergelijking met de rest van het landschap.⁵

Afb. 2.1 De geomorfologische kaart met locatie plangebied (bron: Geomorfologische kaart Nederland)

2.1.3 Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)

Het AHN is een landsdekkend digitaal hoogtebestand in de vorm van een driedimensionaal grid met een nauwkeurigheid van 5 cm, waarmee het maaiveld van Nederland in kaart gebracht kan worden.⁶ Door het combineren van de X-, Y- en Z-waarden (t.o.v. NAP) van elk punt ontstaat een digitaal hoogtemodel dat de gemiddelde hoogte van het maaiveld weergeeft met een nauwkeurigheid van 5x5 m per gridcel.

¹ Ten Cate & Maarleveld 1977, 54.

² Ten Cate & Maarleveld 1977, 67.

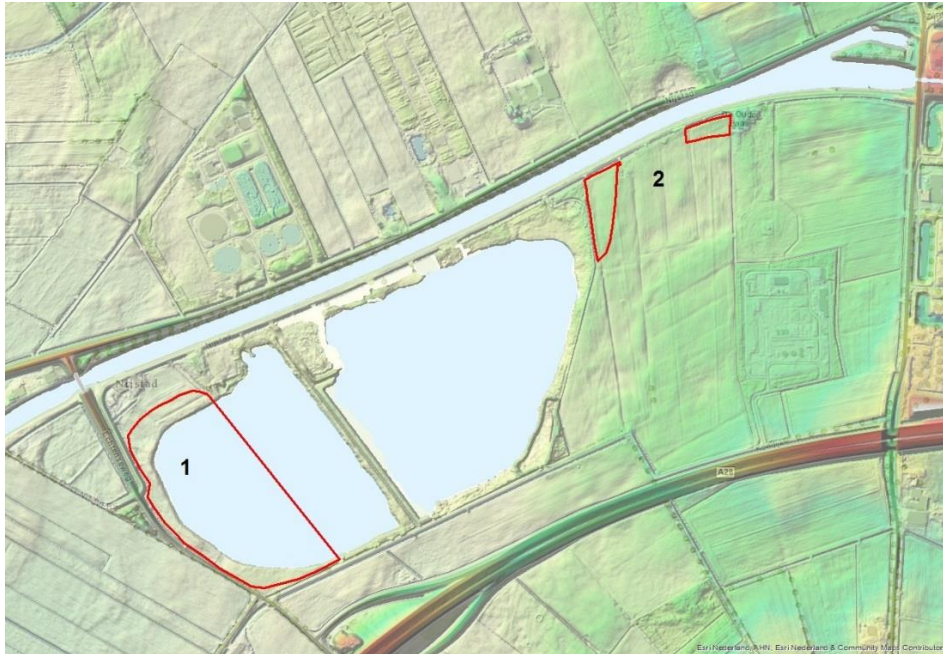
³ Ten Cate & Maarleveld 1977, 80.

⁴ Ten Cate & Maarleveld 1977, 79.

⁵ Ten Cate & Maarleveld 1977, 60.

⁶ Geraadpleegd via <http://www.ahn.nl>

Op basis van de AHN is te zien dat het plangebied over het algemeen lager ligt dan in de omgeving. Terwijl de omgeving circa tien meter boven het NAP ligt, ligt het plangebied op ongeveer zeven meter boven het NAP. Dit komt doordat het plangebied in een oud beekdal ligt. Tevens is op afbeelding 2.2 goed te zien hoe deze beek is ingesleten in het pleistocene landschap.

Afb. 2.2. Hoogtekaart (Bron: AHN)

2.1.4 Bodem

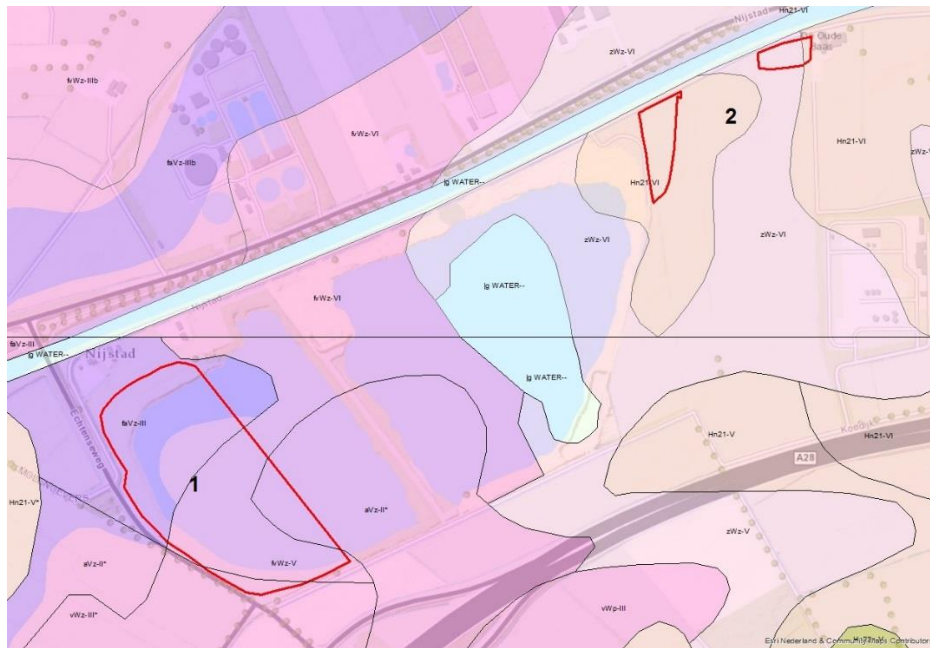
Op de bodemkaart (afb. 2.3) is te zien dat het plangebied ter plekke van deelgebied 1 in verschillende bodemtypen ligt. In het noorden begrenst de locatie een gebied met madeveengronden op zand zonder humuspodzol, die tevens plaatselijk ijzerrijk is. Deze gronden worden veel gebruikt als grasland. Het gebied heeft grondwatertrap III. Dit betekent dat de gemiddelde hoogste grondwaterstand op 40 cm onder het maaiveld loopt en de gemiddelde laagste grondwaterstand tussen de 80 cm en de 120 cm loopt onder het maaiveld. (eenheid faVz-III: Kleur paarsblauw). In het zuiden doorkruist het gebied een moerige eerdgrond met een moerige bovengrond op zand. Deze kan, net zoals in het noorden, plaatselijk ijzer bevatten. De grondwaterstand staat op V en dat betekent dat de gemiddelde hoogste grondwaterstand lager zit dan 40 cm onder het maaiveld en de gemiddeld laagste grondwaterstand hoger zit dan 120 cm beneden het maaiveld. (eenheid fvWz-V: Kleur donker roze)⁷

Het westen van deelgebied 2 ligt in een veldpodzolgrond in leemarm en zwak lemig fijn zand. Veldpodzolgronden komen vaak voor in relatief vochtige gronden.⁸ (eenheid Hn21-VI: kleur beige) Het oosten van deelgebied 2 ligt in een moerige eerdgrond met een zanddek en een moerige tussenlaag op zand (eenheid zWz-VI: Kleur lichtroze). Beide bodemsoorten hebben grondwatertrap VI. Dit betekent dat de gemiddelde hoogste grondwaterstand tussen de 40 cm en 80 cm en gemiddelde laagste grondwater loopt op hoger dan 120 cm.

Een intacte podzolbodem bestaat van boven naar beneden uit een A-horizont (strooisellaag/humushoudende bovengrond; doorgaans niet meer herkenbaar of aanwezig), een E-horizont (uitspoelingslaag), een B-horizont (inspoelingslaag) en/of een BC-horizont (overgangslaag) en een C-horizont (het moedermateriaal). Podzolering ontstaat in relatief hoge en droge zandgronden. Dit waren in de Steentijd bij uitstek de locaties voor nederzettingen.

⁷ Berendsen 2000, 79.

⁸ Berendsen 2000, 79.

Afb. 2.3 De Bodemkaart met locatie plangebied (Bron: BOFEK2012)

2.1.5 Paleogeografie

Op de paleogeografische kaart is te zien dat in het Laat-Paleolithicum en het Mesolithicum is het gebied rondom de deelgebieden een beekdal geweest. Vanaf circa 3850 v.Chr. slibde het beekdal dicht en ontstond een veenpakket in het dal en daarbuiten. Dit maakte bewoning in dit gebied lang niet mogelijk. Naar verloop van de eeuwen breidde het veen zich uit totdat het gebied vanaf de 17^e eeuw is ontgonnen. Tegenwoordig ligt het gebied vrijwel helemaal in een afgegraven veengebied. Alleen door het midden van het gebied ligt er volgens de paleogeografische kaart een veenpakket. De afbeeldingen van de paleogeografische kaart zijn niet opgenomen in het onderzoek doordat er weinig verandering is door de eeuwen heen waardoor het minder relevant is om de kaarten te laten tonen.

3 Archeologie

Om de reeds bekende archeologische waarden in beeld te krijgen, zijn diverse bronnen geraadpleegd, zoals de Archeologische Monumentenkaart, Archis2 en archeologische waarden- en/of beleidskaarten van het betreffende gebied. Tevens wordt aandacht besteed aan de cultuurhistorische waarde van het gebied.

3.1 Bewoningsgeschiedenis

Tot het begin van de 17^e eeuw bestond Hoogeveen en omstreken uit een uitgestrekt en onherbergzaam veenmoeras. In het kader van de vervening van het gebied werd een nederzetting gesticht: Hoogeveen. De plaats had een sterk veenkoloniaal karakter, met een groot aantal kanalen. Dit karakter verdween met het dempen van de kanalen, na de Tweede Wereldoorlog.⁹

Echten is een esdorp dat gesticht is in de Middeleeuwen. De plaatsnaam komt voor het eerst voor in 1180 -1181 als 'Echtene'. Echten werd echter al in 1207 als Echten vermeld.¹⁰

Nijstad is een nederzetting ten zuidwesten van Hoogeveen en ten zuidoosten van Echten. In 1846 is er voor het eerst een melding gemaakt van Nijstad als 'Nijstadt' en in 1851 als 'Nieuwstad'. Nijstad betekent Nieuwe Stad.¹¹

Het meer, ook Nijstad genoemd, is ongeveer twintig jaar lang gebruikt als zandwinlocatie.¹² Het winnen van zand werd gedaan voor verschillende doeleinden. Zo werd het zand gebruikt voor ophoogzand, metselzand en betonzand. Er werd van grote diepte zand gewonnen waardoor er in de jaren 90 een waterplas met een diepte van circa twintig meter ontstond.¹³ Langs Nijstad (via de Hoogeveense vaart) liep in de Tweede Wereldoorlog een verdedigingslinie genaamd de F-lijn. Deze linie maakte deel uit van de vertragingssystemen die Groningen en Drenthe moest verdedigen tegen de Duitse bezetters.¹⁴

Beide deelgebieden werden in de 19de eeuw vooral als weilandpercelen gebruikt. Deze percelen behoorden toen tot de gemeente Zuidwolde. Op de kadastrale minuutplannen van 1811-1831 en de Aanwijzende Tabel is geregistreerd wie de eigenaren van deze percelen waren.¹⁵ Deze mensen waren voornamelijk landbouwer van beroep.

Tevens heeft ten oosten van deelgebied 1 vanaf 1789 een molen gestaan. Deze is in 1963 verplaatst naar Ruinen waar de molen tot de dag van vandaag staat.¹⁶

¹⁰ <https://www.geheugenvandrenthe.nl/echten>, geraadpleegd op: 29-11-2016.

¹¹ <https://www.geheugenvandrenthe.nl/nijstad>, geraadpleegd op: 29-11-2016.

¹² Topotijdreis.nl, geraadpleegd op 30-11-2016.

¹³ <https://www.geheugenvandrenthe.nl/zandwinning>, geraadpleegd op 29-11-2016.

¹⁴ IKME.nl, geraadpleegd op 30-11-2016.

¹⁵ beeldbank.cultureelerfgoed.nl, geraadpleegd op 29-11-2016.

¹⁶ Geraadpleegd via allemolenskaart.nl

Tabel 2.2 Overzicht van archeologische perioden¹⁷

Periode	Tijd		
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)		tot	9.000 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	-	4.900 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	-	1.900 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr.	-	800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	-	12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	-	450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1.050 n.Chr.
Late Middeleeuwen	1.050	-	1.500 n.Chr.
Nieuwe Tijd	1.500	-	heden

3.2 Archeologische Monumenten

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. In het plangebied zijn geen AMK-terreinen geregistreerd. In de omgeving van het plangebied zijn twee AMK-terreinen geregistreerd (zie **Tabel 2.3** en **bijlage 2**)

Tabel 2.3 Monumenten in het plangebied en in de directe omgeving van het plangebied.

monumentnummer	complex	datering	Waarde
14402	Terrein met sporen van een urnenveld en/of crematieveld	Romeinse tijd	Archeologische waarde
14493	Oud Esdorp Echten	Vroege en/of Late Middeleeuwen	Hoge archeologische waarde

3.3 Archeologische waarnemingen en onderzoeken

In Archeologisch Informatiesysteem (Archis2) van de RCE staan alle bekende archeologische waarnemingen geregistreerd. In het plangebied zijn geen waarnemingen geregistreerd. In de directe omgeving is één waarneming geregistreerd (zie **Tabel 2.4** en **bijlage 2**)

Tabel 2.4 Waarnemingen in het plangebied en in de directe omgeving van het plangebied.

waarnemingsnummer	complex	aard	Datering
154019	Klingboor	Vuursteen	Laat-Paleolithicum
17011	Grafheuvel	-	Bronstijd-IJzertijd

Tabel 2.5 Onderzoeksmeldingen in en in de directe omgeving van het plangebied

onderzoeksmeldingsnummer	type onderzoek	resultaat	advies
64560	Inventariserend veldonderzoek	De kans op aanwezigheid van in goede staat verkerende archeologische resten is erg klein. Hierom geen nader archeologisch onderzoek.	Gebied vrijgegeven

Het onderzoek '64560' betrof een booronderzoek voor de oeveruitbreiding van de oostelijke oever van het meer en bevatte 9 boringen. De resultaten van dit booronderzoek gaven geen aanleiding tot vervolgonderzoek.¹⁸

¹⁷ Voor de dateringen is gebruik gemaakt van: Lanting & Van der Plicht, 1996; 2000; 2002.

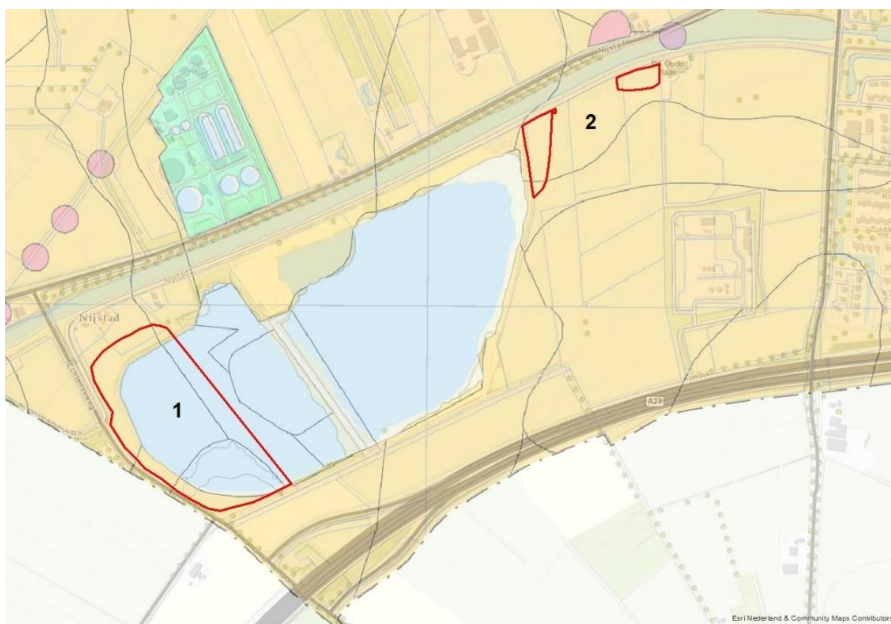
¹⁸ Bongers 2015, 11.

3.4 Archeologische waarden- en beleidskaarten

3.4.1 Gemeentelijke archeologische beleidskaart

Voor de gemeente Hoogeveen is door Buro de Brug (in samenwerking met Libau, Centernet Archeologie, BugelHajema en de Provincie Drenthe) een archeologische beleidskaart opgesteld.¹⁹ Op deze kaart wordt aangegeven of en in welke vorm er onderzoek noodzakelijk is. Het plangebied heeft Waarde 3 (oranje kleur) op de beleidskaart en daarbij wordt voor het plangebied aanbevolen om verkennende proefsleuven uit te voeren of om archeologische begeleiding uit te voeren. Dit omdat het plangebied in een beekdal ligt.

Voor dit onderzoek is in eerste instantie een verkennend booronderzoek uitgevoerd. Doel hiervan is de mate van gaafheid van de bodemopbouw vast te stellen. In verband met de graafwerkzaamheden ten behoeve van de zandwinning ter plaatse is de verwachting dat grote delen van het plangebied en de deelgebieden in grote mate verstoord zullen zijn. Indien aanwijzingen worden aangetroffen in het booronderzoek voor de mogelijke aanwezigheid van archeologisch vindplaatsen, kunnen deze door middel van vervolgonderzoek (bijvoorbeeld proefsleuvenonderzoek) worden opgespoord.

Afb. 3 Archeologische waardenkaart (Bron: Buro de Brug, 2014)

3.5 Cultuurhistorische waarden

3.5.1 Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)

In aanvulling op de landelijke (verwachtings-) kaarten hebben veel gemeenten en provincies eigen cultuurhistorische kaarten vervaardigd, waarin veel lokale gebiedskennis is opgenomen. Deze kaarten hebben over het algemeen een hoger detailniveau dan de landelijke kaarten. De Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Drenthe geeft inzicht in de archeologische, historisch-stedenbouwkundige en de historisch-geografische waarden van de regio.

Volgens de CHW heeft het plangebied een middelhoge trefkans op de aanwezigheid van archeologische waarden.

3.5.2 Ondergrondse bouwhistorische waarden

Archeologische resten/sporen, ouder dan vijftig jaar die de restanten zijn van gebouwen, waarvan een huidige variant of (directe) opvolger er vandaag de dag nog staat, zijn te beschouwen als ondergrondse bouwhistorische resten. Ondergrondse bouwhistorische waarden kunnen

¹⁹ Seuer 2015, 32.

aangetast worden bij de sloop van bouwwerken, de bouw van kelders of souterrains, de vervanging van vloeren, het aanbrengen van nutsvoorzieningen en bij funderingsonderzoek in het kader van restauraties van gebouwde monumenten. Op een dergelijke locatie, dienen deze bouwhistorische waarden gedocumenteerd en zo mogelijk veiliggesteld te worden.

In de Atlas Leefomgeving zijn alle bekende archeologische en bouwkundige monumenten en historisch-geografische informatie samengebracht in een digitale kaart.²⁰ Via deze kaart zijn de bekende cultuurhistorische waarden per gebied te inventariseren. Het raadplegen van de Atlas Leefomgeving heeft voor het plangebied geen aanvullende informatie opgeleverd.

²⁰ Geraadpleegd via atlasleefomgeving.nl

4 Archeologische verwachting

Bij de ontgronden van het meer van Nijstad is de bodem van het meer erg verstoord. Dit komt door de commerciële zandwinningen die in Nijstad werden gedaan. Het zand werd op grote diepte gewonnen, waardoor er naar verloop van tijd een meer van ongeveer twintig meter diepte ontstond.

Het plangebied ligt voor een deel in een beekdal. Beekdallandschappen in Drenthe hebben hun eigen bijzondere kenmerken en daarom geldt er een specifieke verwachting voor dit landschap. De noordoostelijke locatie in deelgebied 2 ligt hoger dan de andere locaties. Op de hoger gelegen beekdalhellingen is de archeologische trefkans op steentijdbewoning hoog. Tevens is er een hoge kans op bruggen en voordes.²¹

Daarnaast is er kans dat er depotvondsten uit de Steentijd tot de Middeleeuwen aangetroffen kunnen worden. Dit zijn vondsten die met opzet in het veen geplaatst zijn. De mogelijkheid op dit soort vondsten kan niet worden uitgesloten.

De kans dat er daadwerkelijk een nederzetting wordt weergevonden is echter zeer klein. Dat is in theorie alleen mogelijk bij de locatie in het noordoosten van deelgebied 2. Dit komt doordat dit gebied hoger ligt ten opzichte van deelgebied 1 en de locatie in het zuidwesten van deelgebied 2.

Ten noorden van het gebied een paleolithische klingboor van het plangebied gevonden, wat kan duiden op eventuele bezoek in het gebied tijdens het Laat Paleolithicum. Uit eerder onderzoek is er vastgesteld dat het beekdal tijdens de bronstijd tot en met de vroeg Romeinse tijd veel bezocht werd. Tevens is er ten zuidoosten van het gebied een mogelijk urnen/crematie grafveld gevonden uit de Vroeg Romeinse tijd.²² De kans op archeologische resten uit deze perioden is verwacht op middelhoog tot hoog. De archeologische verwachtingen voor de overige perioden is op middelhoog tot laag verwacht.

Op andere historische kaarten is geen aanduiding gegeven voor eventuele eerdere bewoning in dit gebied. Het gebied is dus alleen gebruikt als weilandpercelen.

Doordat er in het gebied een commerciële zandwinninglocatie is geweest, is de bodem, met daarin de archeologische resten, plaatselijk verstoord.

²¹ Sueur 2015, 26; <http://www.drenthe.info/website/kernkwaliteiten/cultuurhistorie.html>, geraadpleegd op 29-11-2016.

²² Zie tabel 2.3.

5 Veldonderzoek

5.1 Methode

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) bestond uit een booronderzoek verkennende fase ter plekke van deelgebied 2. De gekozen onderzoeksmethode voor het veldwerk is gebaseerd op de resultaten van het bureauonderzoek (uitmondend in de gespecificeerde archeologische verwachting) en het protocol inventariserend veldonderzoek uit de KNA versie 3.3 (protocol 4003) en de *Leidraad IVO Karterend Booronderzoek* (SIKB-Leidraad).

Het veldwerk voor het inventariserende veldonderzoek is verricht op 5 december 2016 door een Senior KNA-archeoloog, een veldtechnicus en twee bodemkundig karteerders. Hierbij zijn 9 handmatige grondboringen verricht met behulp van een Edelmanboor met een diameter van 10 cm. De boringen zijn uitgevoerd tot een maximale diepte van 3 m beneden maaiveld. De boringen zijn gecombineerd uitgevoerd met een milieukundig onderzoek.

De opgeboorde grond is onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren, zoals verbrand of bewerkt vuursteen, houtskool, verbrand bot, aardewerk. Verder is gekeken naar bodemverkleuringen die zouden kunnen wijzen op mogelijke vegetatie- en/of cultuurlagen. De boorprofielen zijn lithologisch beschreven conform de NEN5104 legenda.

Tijdens het verkennend booronderzoek is er ook aandacht gegeven aan de geomorfologie, bodemopbouw en is er gekeken of de bodem verstoord is.

Bij deelgebied 1 was op moment van onderzoek nog niet zeker of en wanneer het plan ten uitvoer komt. Om deze reden zijn er nog geen boringen uitgevoerd in dit deelgebied. De onderstaande resultaten hebben betrekking op deelgebied 2.

5.2 Resultaten

De locaties van de boringen worden weergegeven in Bijlage 3. De tekeningen van de boorprofielen zijn opgenomen in Bijlage 4.

5.2.1 Bodemopbouw

Deelgebied 2: Westelijke locatie (boringen 3, 7, 8, 12, 17 & 18)

De laagopbouw in de bodemopbouw wordt van boven naar beneden beschreven. De afdekkende top laag bestaat over het algemeen uit een bouwvoor en/of een verstoorde laag van matig fijn en zeer humeus zand met een gemiddelde dikte van 0,4 m. Onder deze afdekkende laag ligt matig fijn en humusarm zand met een gemiddelde dikte van 0,2 m. Hieronder zit een laag met nogmaals matig fijn zand. Tevens is deze laag vaak zwak roesthoudend. Deze laag heeft een grijsachtige kleur, heeft een dikte van circa 1 m en bevindt zich op een diepte van gemiddeld 0,9 m tot 1,8 m -mv. Tot slot komt onder deze laag een laag met matig fijn en zwak humeus zand. Tevens bevat deze laag soms resten keileem. Deze laag begint op een gemiddelde diepte van 1,8 m -mv. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen in de boringen.

In boring 8 (zie bijlage 4) is een pakket veen aangetroffen met een dikte van 0,2 m, op een diepte van 0,40 m -mv. Hieronder loopt een laag met matig fijn en zwak siltig zand met een licht grijsbeige kleur. Tevens is de laag zwak roestvrijhoudend en begint hij op een diepte van 0,60 m en loopt hij door tot 1,8 m. Daaronder bevindt zich een laag met matig fijn zand en zwak siltig

zand. Dit zand is donkergrijs van kleur, is zwak roestvrijhoudend en bevat resten keileem. Ook loopt vanaf 2,1 m een laag met matig grof zand aangetroffen, die zwak roesthoudend is en een licht geelgrijze kleur heeft.

Deelgebied 2: Oostelijke locatie (boringen 20, 27 & 32)

De laagopeenvolging in de bodemopbouw wordt van boven naar beneden beschreven. De afdekkende toplaag bestaat uit een bouwvoor en/of een verstoorde laag van zand (kleur, textuur, matig humeus) met een gemiddelde dikte van ongeveer 0,4 m. In deze laag zijn geen relevante archeologische indicatoren waargenomen. Onder deze afdekkende laag ligt een laag met matig fijn en humusarm zand, die tevens zwak grindhoudend is. Deze laag is grijsbruin van kleur en bevat soms vuursteen en brokken keileem. Deze laag is gemiddeld 0,35 m dik en loopt tot ongeveer 0,75 m diep. Hieronder bevindt zich een laag met zwak fijn of matig fijn zand. Deze laag is licht beige van kleur en kan eventueel brokken keileem bevatten. Deze laag begint op een diepte van gemiddeld 0,75 m.

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen in de boringen. De in zandlaag onder de bouwvoor aangetroffen vuursteen is in het veld geïnspecteerd op aanwezigheid van bewerkingssporen. Deze zijn niet aangetroffen; het vuursteen is geïnterpreteerd als erratisch, dat wil zeggen natuurlijk voorkomend in deze laag. Dit geldt voor beide locaties.

5.3 Conclusies veldonderzoek

De bodem van het plangebied bestaat vooral uit dekzand en keileem. Deze eenheden zijn afkomstig uit het pleistoceen. De eolische afzettingen uit het westelijke perceel zijn afkomstig uit de Formatie van Bostel, het Laagpakket van Wierden. Deze formatie stamt uit het Weichselien. (tabel 2.1.). De fluvioglaciale afzettingen van het oostelijke perceel zijn afkomstig uit het Saalien. Dezen behoren tot de Formatie van Drenthe. Gemiddeld is de eerste 40 cm van de gronden verstoord. Daaronder liggen de natuurlijke afzettingen (C-horizont). In de lagen zijn geen vondsten of andere indicatoren voor een archeologische vindplaats aangetroffen.

6 Evaluatie

6.1 Conclusie en samenvatting

In opdracht van de familie Mulder heeft Sweco een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de locatie Nijstad. Het onderzoek heeft bestaan uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat er in het plangebied de bodem van de locaties mogelijk verstoord kan zijn door de zandwinning. Van de Bronstijd tot en met de vroeg Romeinse tijd is uit eerdere onderzoeken vastgesteld dat het beekdal regelmatig bezocht werd, waardoor de kans op archeologie bij deze perioden hoog tot middelhoog is. Voor de overige perioden geldt een middelhoge tot lage verwachting.

Deelgebied 1 is niet onderzocht, doordat het nog niet zeker is of/en zo ja, wanneer het deelgebied in ontwikkeling komt.

Uit het veldonderzoek van deelgebied 2 is gebleken dat de bodem in het plangebied vooral bestaat uit lagen met zand en leem. Het keileem is afkomstig van de formatie van Drenthe en de eolische afzettingen zijn afkomstig van de formatie van Boxtel, laagpakket van Wierden. Er zijn tijdens het veldonderzoek geen archeologische indicatoren waargenomen.

Doordat er tijdens het veldonderzoek geen archeologische indicatoren zijn waargenomen, kunnen de verwachtingen uit het bureauonderzoek aangepast tot laag. De bodem is zodanig verstoord in het plangebied dat geen (intacte) vindplaatsen worden verwacht.

6.2 Advies

Op basis van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek wordt voor het plangebied geen vervolgonderzoek aanbevolen. De voorgenomen bodemingrepen in deelgebied 2 kunnen zonder archeologisch voorbehoud worden uitgevoerd.

Voor deelgebied 1 geldt dat geadviseerd wordt het booronderzoek uit te voeren zodra de plannen definitief zijn gemaakt.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden in het plangebied die niet voor vervolgonderzoek in aanmerking komen toch onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 5.10 en 5.11 van de Erfgoedwet aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via de bevoegde overheid).

Wanneer bij de uitvoering onverhoopt grondsporen en/of vondsten worden aangetroffen, dient hiervan direct melding gemaakt te worden bij de provinciaal archeoloog, dr. W.A.B. van der Sanden, mobiel 06-22662601, e-mail w.vandersanden@drenthe.nl).

Er wordt geadviseerd met betrekking tot de resultaten van het onderzoek en deze aanbeveling contact op te nemen met de bevoegde overheid gemeente Hogeveen.

7 Geraadpleegde bronnen

Bongers, J.M.G. 2015: Hoogeveen: *Zandwinplas Nijstad (Gemeente Hoogeveen, Dr.) Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*, Zuidhorn (Steekproefrapport 2014-12/07Z)

Berendsen, H.J.A. 2000: *Landschappelijk Nederland*, Assen, Van Gorcum.

Maarleveld, G.C. & ten Cate J.A.M., 1977: *Geomorfologische kaart van Nederland. Toelichting op de legenda*. Haarlem.

Sueur, C. 2015: *Cultuurhistorische Beleidskaarten Gemeente Hoogeveen*. Hoogeveen.

geheugenvandrenthe.nl, geraadpleegd op 29-11-2016.
ahn.maps.arcgis.nl
archis.cultureelerfgoed.nl
allemolenskaart.nl
atlasleefomgeving.nl
drenthe.info/website/kernkwaliteiten/cultuurhistorie.html
lkme.nl
Topotijdreis.nl

Bijlage 1

Locatie plangebied

224500

225000

225500

Legenda

 Plangebied

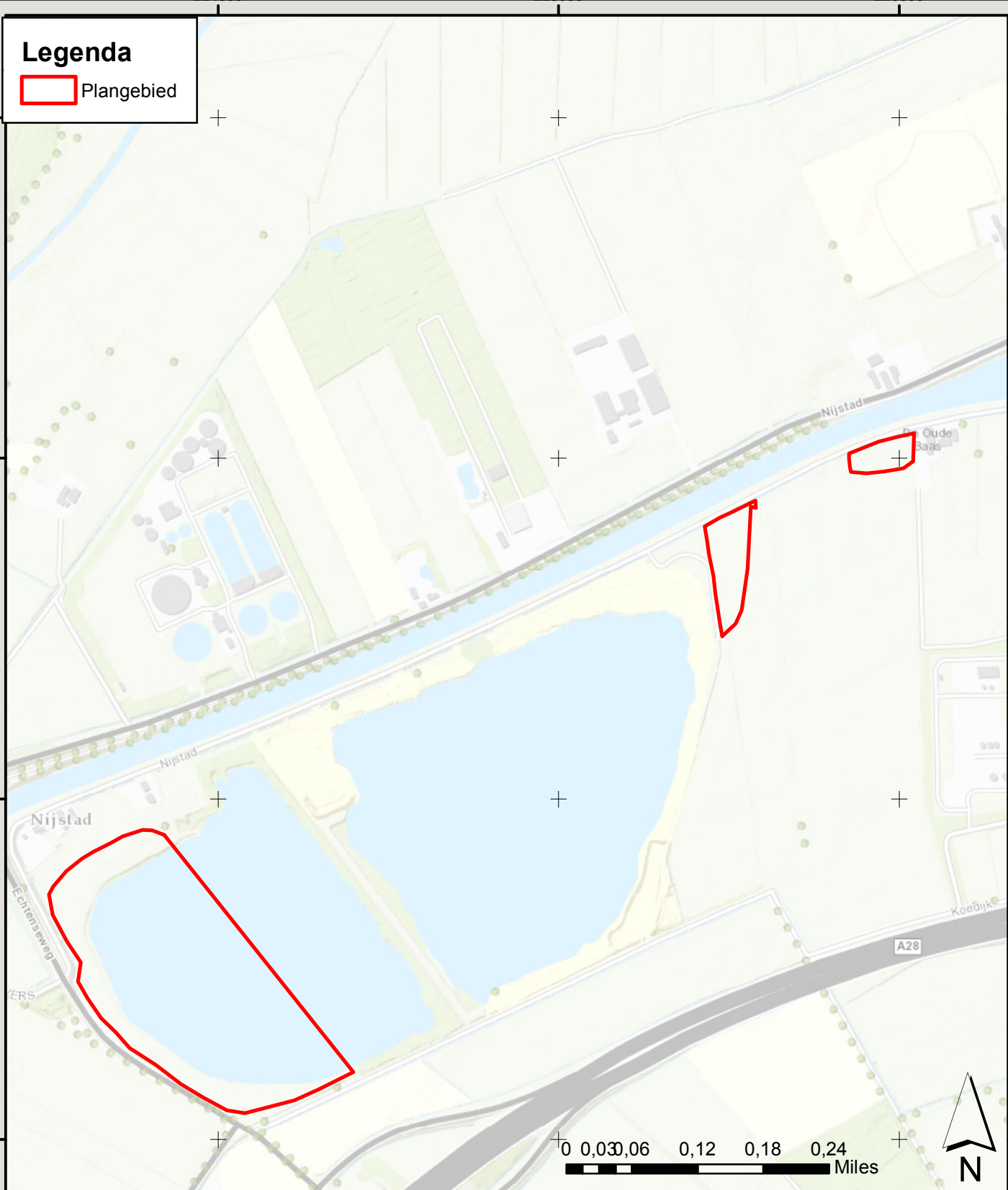
526000

525500

525000

524500

524000

Topografische kaart Oeveruitbreiding Nijstad

Opdrachtgever: Fam. Mulder
Projectnummer: 346898

Status:
Datum: 5-12-2016
Schaal: 1:8.000

© Sweco AB Alle rechten voorbehouden

Bijlage 2

Archeologische Basiskaart

224500

225000

225500

526000

525500

525000

524500

524000

Legenda

- Plangebied
- ★ vondstlocaties

154019 ★

Nijstad

Oude Baas

Nijstad

Nijstad

Koedijk

A28

ERS

Lunssloten

Lunssloten

Archeologische basiskaart

Oeveruitbreiding Nijstad

Opdrachtgever: Fam. Mulder
 Projectnummer: 346898

Status:
 Datum: 5-12-2016
 Schaal: 1:8.000

© Sweco AB Alle rechten voorbehouden

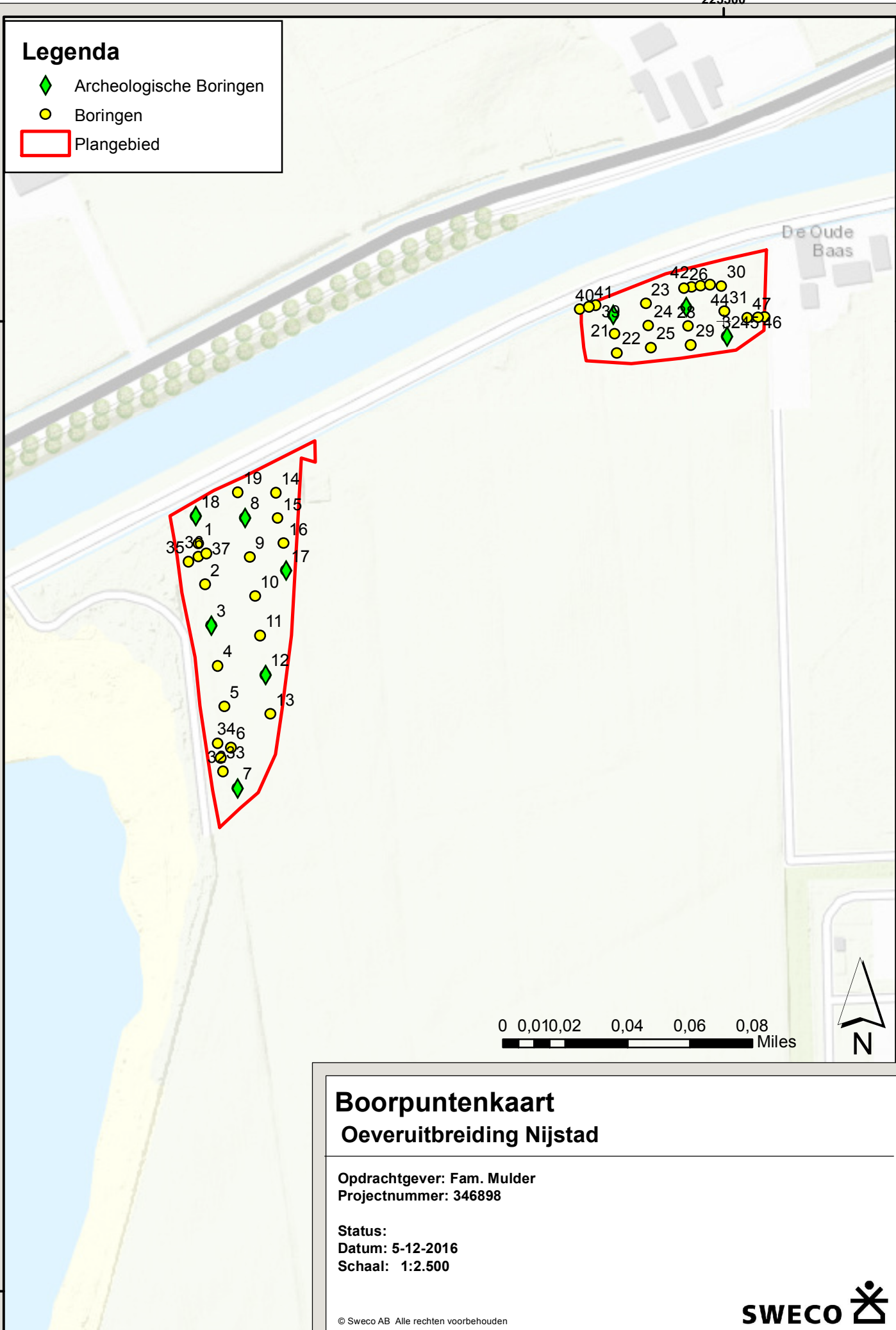

Bijlage 3

Locatie boringen

Legenda

- Archeologische Boringen
- Boringen
- Plangebied

525500

525000

Boorpuntenkaart

Oeveruitbreiding Nijstad

Opdrachtgever: Fam. Mulder
 Projectnummer: 346898

Status:
 Datum: 5-12-2016
 Schaal: 1:2.500

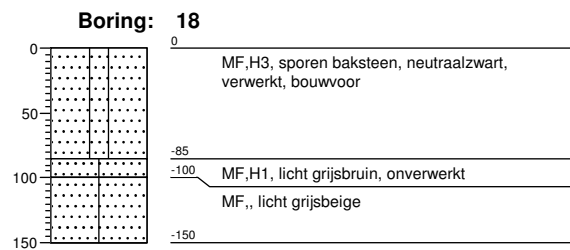
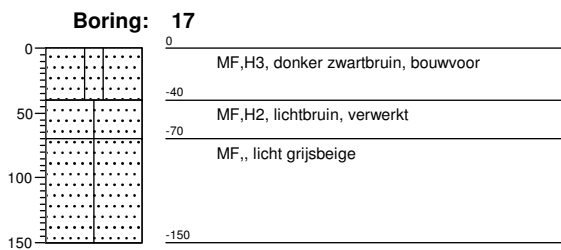
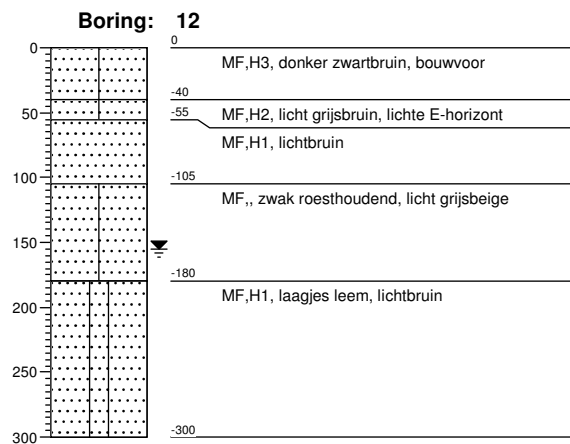
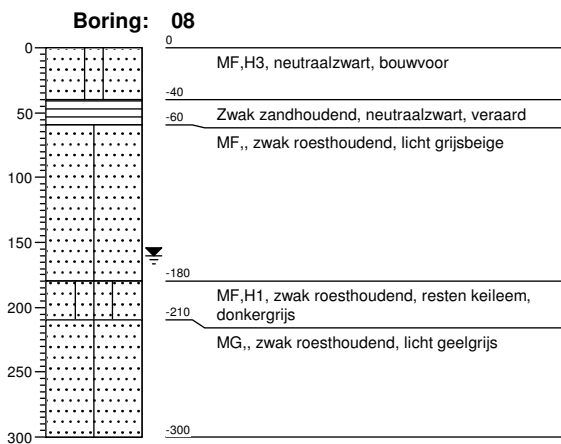
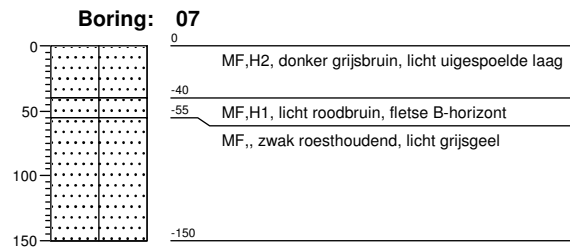
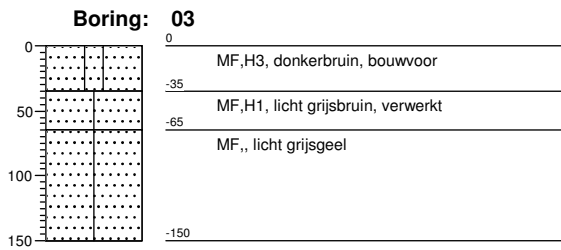
© Sweco AB Alle rechten voorbehouden

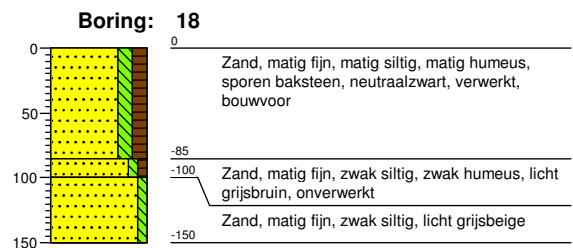
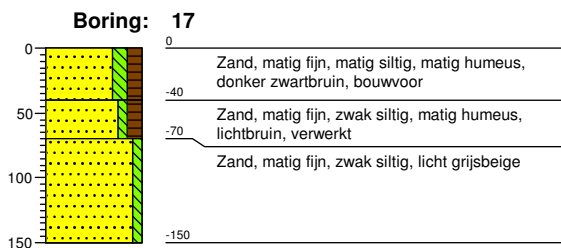
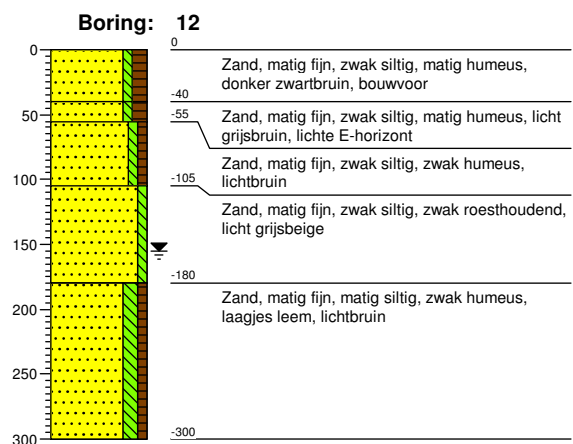
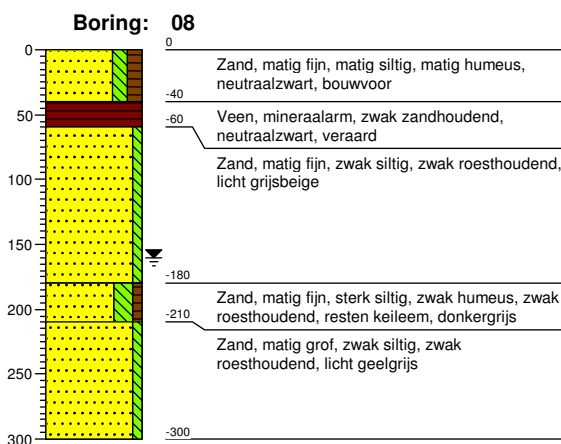
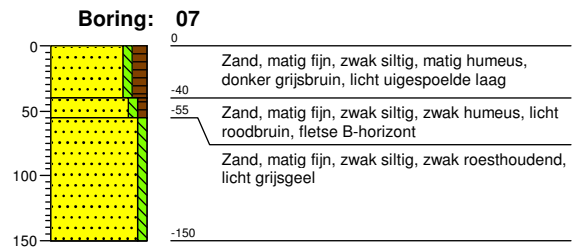
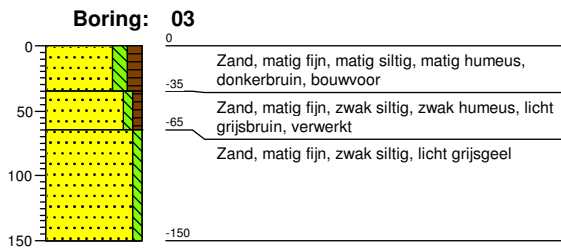
Bijlage 4

Boorprofielen

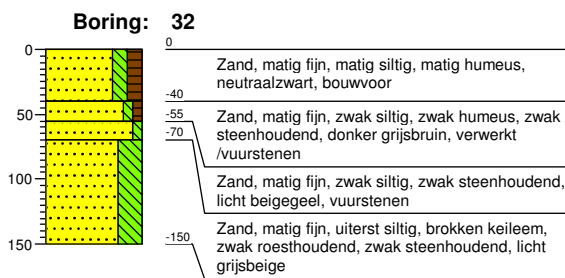
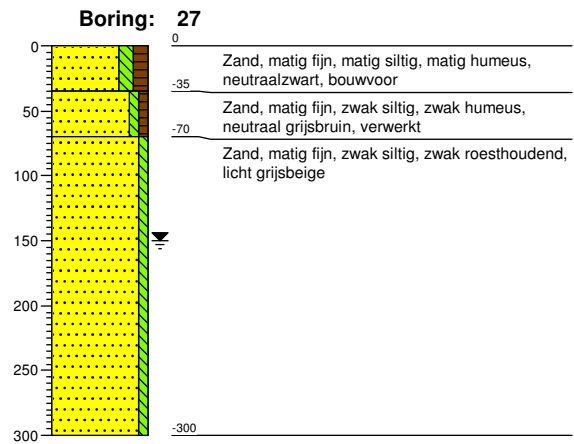
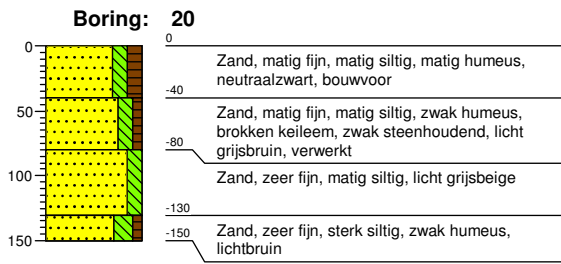
Projectnummer: 346898
Projectnaam: Nijstad

Projectnummer: 346898
Projectnaam: Nijstad

Projectnummer: 346898
Projectnaam: Nijstad

Projectnummer: 346898
Projectnaam: Nijstad

